

SEMINARIUM NA TEMAT PRZESTĘPSTW MOTYWOWANYCH UPRZEDZENIAMI

15 kwietnia 2016 r. – Warszawa

**Prezentacja
Opinii OBWE/BIDPC z 2015 r. na temat
projektu nowelizacji pewnych przepisów polskiego
Kodeksu karnego dotyczących przestępstw
motywowanych uprzedzeniami**

Anne-Lise Chatelain
specjalista ds. wsparcia legislacyjnego
Departament BIDPC ds. Demokratyzacji

Ales Giao Hanek
specjalista ds. przestępstw z nienawiści
Departament BIDPC ds. Tolerancji i Zapobiegania
Dyskryminacji

LET'S END HATE CRIME

Spis treści

1) Uwagi wstępne

- i. Informacje ogólne*
- ii. Standardy międzynarodowe i regionalne dotyczące przestępstw motywowanych uprzedzeniami*
- iii. Dobre praktyki w zakresie regulacji przestępstw motywowanych uprzedzeniami w prawie karnym*
- iv. Polska: przestępstwa z nienawiści – prawo i praktyka*

2) Opinia: Najważniejsze zalecenia

3) Właściwy kierunek: Dobre praktyki w zakresie wdrażania przepisów dotyczących przestępstw z nienawiści

1) Uwagi wstępne

i. Informacje ogólne

Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (BIDPC) OBWE

- **Departament ds. Tolerancji i Zapobiegania Dyskryminacji**
 - Raport na temat przestępstw z nienawiści w regionie OBWE
 - Zapewnienie wsparcia państwom członkowskim w zakresie:
 - Szkolenia policji, prokuratorów, społeczeństwa obywatelskiego
 - Gromadzenia danych: monitorowania i rejestrowania przestępstw z nienawiści
 - Innych zobowiązań państw związanych z przestępstwami z nienawiści
 - <http://hatecrime.osce.org/>
- **Dział ds. Wsparcia Legislacyjnego w Departamencie ds. Demokratyzacji**
 - **Zakres uprawnień:** ocena prawna projektów ustaw państw członkowskich OBWE wykonywana *na ich wniosek* w celu zapewnienia zgodności z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka
 - Ponad 290 opinii prawnych od 2004 r.
 - Wszystkie opublikowane na stronie www.legislationline.org

Pojęcie „przestępstwa z nienawiści”

„Przestępstwo z nienawiści”

LUB

„Przestępstwo motywowane uprzedzeniami”

Wynikające z domniemanej lub rzeczywistej przynależności danej osoby do określonej grupy osób mającej często widoczną i niezmienną cechę wspólną bądź z jej związku z tą grupą

Dlaczego potrzebne są przepisy penalizujące przestępstwa z nienawiści?

Przestępstwa te wysyłają **bardzo wyraźny komunikat** o odrzuceniu do ofiar i osób posiadających podobne cechy wspólne

Przestępstwa takie różnią się od zwykłych przestępstw ze względu na ich **wpływ na ofiarę, na szerszą społeczność**, której członkiem jest ofiara, oraz na społeczeństwo jako całość

Szczególna regulacja dot. przestępstw motywowanych uprzedzeniami w prawie karnym jest dowodem **braku akceptacji społecznej i zerowej tolerancji** dla takich czynów

Surowsze kary przewidziane w przepisach lub orzecznictwo wskazują na **szczególny charakter i wagę** takich przestępstw

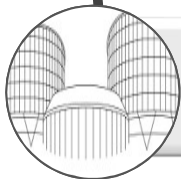
ii. Standardy międzynarodowe i regionalne dotyczące przestępstw motywowanych uprzedzeniami

Standardy antydyskryminacyjne ONZ (*Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*)

Artykuł 14 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

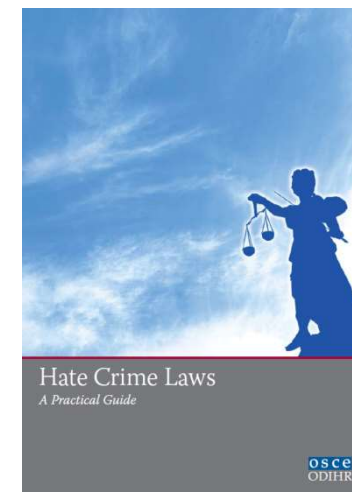
Zobowiązania OBWE dotyczące wymiaru ludzkiego
(*zwłaszcza decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 9/09 o zwalczaniu przestępstw motywowanych nienawiścią*)

Europejska decyzja ramowa oraz dyrektywa dot. ochrony praw ofiar

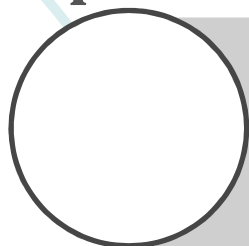

**Prawnie
niewiążący,
pomocny
materiał
referencyjny**

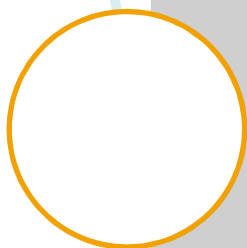

iii. Dobre praktyki w zakresie regulacji przestępstw motywowanych uprzedzeniami w prawie karnym

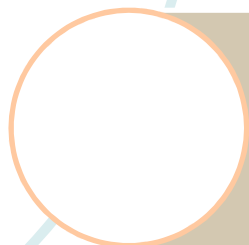
Uwzględnienie motywacji wynikającej z uprzedzeń:

Kwalifikowane formy większości powszechnych podstawowych przestępstw: zaostrzenie kar za najczęstsze formy przestępstw z nienawiści

Okoliczności obciążające: wskazane w ogólnym przepisie zaostrzającym kary; sąd powinien je uwzględnić, wymierzając kary za wszelkie inne przestępstwa

Wyrok: konieczne jest, aby sąd wyraźnie wskazał w swoim orzeczeniu konkretne okoliczności uwzględnione przy ustalaniu wymiaru kary, w tym motywację wynikającą z uprzedzeń

iv. Polska: przestępstwa z nienawiści – – prawo i praktyka

- 1. Przestępstwa z nienawiści LUB mowa nienawiści**
- 2. Polskie prawo karne a przestępstwa z nienawiści**
- 3. Stosowanie przepisów dotyczących przestępstw z nienawiści: lekcje od polskich praktyków**

Czy przepisy dotyczące przestępstw z nienawiści są wykorzystywane?

Uwzględnienie cech chronionych

„Ekonomia” procesowa

Rodzaje uwzględnionych przestępstw

Czy ofiara musi należeć do grupy chronionej, aby została objęta przepisami?

Próg dowodowy

Widoczność reakcji na przestępstwa z nienawiści

iv. Polska: przestępstwa z nienawiści – – prawo i praktyka

Zalecenia międzynarodowych organów monitorujących prawa człowieka dla Polski:

Komitet ONZ przeciwko Torturom (2013)

- Kryminalizacja przestępstw z nienawiści ze względu na orientację seksualną lub niepełnosprawność
- Zwalczanie przemocy wobec osób pochodzenia arabskiego, azjatyckiego i afrykańskiego, lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych oraz osób należących do społeczności romskiej, jak też zapobieganie wszelkim przejawom antysemityzmu.
- Opracowanie programów szkoleniowych i wytycznych administracyjnych dla pracowników

Powszechny okresowy przeгляд dotyczący Polski (2012)

- Uznanie tożsamości płciowej i orientacji seksualnej za okoliczności obciążające w przypadku przestępstw z nienawiści
- Wzmocnienie środków prawnych i innych w celu zwalczania przestępstw motywowanych uprzedzeniami

Komitet Praw Człowieka ONZ (2010)

- Zapewnienie dokładnego zbadania wszystkich zarzutów dotyczących przestępstw popełnionych ze względu na ich orientację seksualną lub tożsamość płciową
- Zmiana Kodeksu karnego w celu kryminalizacji mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową

2) Opinia BIDPC z 2015 r.

1. Okoliczności: Wniosek z 2015 r. od Sejmu RP

(przewodniczący podkomisji stałej ds. nowelizacji prawa karnego Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach)

- **Cel:** przegląd projektu ustawy w celu oceny zgodności z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka
- **Opinia BIDPC na temat projektu nowelizacji pewnych przepisów polskiego Kodeksu karnego dotyczących przestępstw motywowanych uprzedzeniami** *(opublikowana 3 grudnia 2015 r.)*
- **Zakres:** Przegląd dwóch projektów zmian z 2012 r. i 2014 r. ***(nieprzyjętych!)***

2. Zalecenia zawarte w opinii: przydatny punkt odniesienia dla przyszłych zmian w ustawodawstwie dotyczącym przestępstw z nienawiści

2) Najważniejsze zalecenia zawarte w Opinii

1. Podejście legislacyjne

Główne problemy:

- Obecne przepisy nie zawierają wyraźnego odniesienia do motywacji wynikającej z **uprzedzeń** (np. w art. 148 Kodeksu karnego wspomina się o „motywacji zasługującej na szczególne potępienie”)
- Projektowane zmiany wprowadzają pewne udoskonalenia w przepisach, ale nie zmieniają podejścia ustawodawcy do przestępstw z nienawiści

Zalecenia:

Wskazanie kwalifikowanych form (z **zaostrzonymi karami**) najczęściej popełnianych „przestępstw z nienawiści”, gdy były one motywowane pewnymi uprzedzeniami (np. zabójstwo, napaść fizyczna, gwałt i napaść na tle seksualnym, spowodowanie ciężkiego i lżejszego uszczerbku na zdrowiu, groźby, nękanie lub prześladowanie, podpalenie, rabunek/kradzież/włamanie, uszkodzenie lub zniszczenie przedmiotów i mienia, wandalizm oraz beczeszczenie grobów)

Wskazanie w ogólnym przepisie zaostrzającym kary (art. 53), że sędzia powinien uznać potencjalne uprzedzenie wynikające z pewnych cech chronionych ofiary/ofiar za **okoliczność obciążającą**, aby zwiększyć wymiar kary dla sprawcy

2) Najważniejsze zalecenia zawarte w Opinii

2. Lista cech chronionych

Pozytywne aspekty projektu zmian:

Nowe cechy chronione (*płeć, tożsamość płciowa, niepełnosprawność lub orientacja seksualna*), o których nie wspomina się w obecnym Kodeksie Karnym

Główny problem: Konieczność zgodności z zasadą określoności prawa karnego (*= przestępstwa i stosowne kary muszą być jasno określone w prawie*)

Zalecenia:

⇒ Usunięcie otwartego katalogu cech chronionych

⇒ Usunięcie niejasnej terminologii, takiej jak „przynależność polityczna lub społeczna”

2) Najważniejsze zalecenia zawarte w Opinii (cd.)

2. Lista cech chronionych (cd.)

Należy także uwzględnić:

⇒ przestępstwa popełnione w związku z *rzeczywistą lub domniemaną przynależnością* ofiary do chronionej grupy *lub jej związkiem* z tą grupą

⇒ przypadki, w których cecha chroniona ofiary jest *jednym z większej liczby motywujących czynników*

3. Kary proporcjonalne do wagi przestępstwa

Projekt zmian art. 119 Kodeksu karnego

⇒ przestępstwa motywowane uprzedzeniami powinny co do zasady być karane *ostrzej* w porównaniu do podobnych przestępstw o charakterze ogólnym

2) Najważniejsze zalecenia zawarte w Opinii (cd.)

4. Inne przestępstwa

- *Artykuł 194 Kodeksu karnego (ograniczenie przysługujących praw ze względu na przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość)*
- *Artykuł 196 Kodeksu karnego (obraza uczuć religijnych innych osób)*

Główne problemy:

Brak zgodności z **zasadą określoności przepisów prawa karnego**

Potencjalne nadmierne ograniczenie prawa do swobody wypowiedzi:

> nie powinno być wykorzystywane w celu zapobiegania krytyce idei, przekonań lub ideologii, religii czy instytucji religijnych bądź przywódców religijnych lub też komentarzom na temat doktryny religijnej i dogmatów wiary bądź w celu karania powyższych

> dopuszczalne jedynie w przypadku podżegania do dyskryminacji, wrogości lub przemocy (*Uwaga ogólna Komitetu Praw Człowieka ONZ nr 34*)

2) Najważniejsze zalecenia zawarte w Opinii (cd.)

4. Inne przestępstwa

- *Artykuł 256 Kodeksu karnego („Publiczne znieważanie”/„Propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa”/„Nawoływanie do nienawiści”)*

Główne problemy:

⇒ Używanie niejasnych lub niedookreślonych terminów, takich jak „promocja”, „faszystowski” lub „inne ideologie totalitarne”

⇒ Brak jasnej definicji „nawoływania do nienawiści” lub „publicznego znieważania”
⇒ Tylko poważne i skrajne przypadki podżegania do nienawiści powinny być zakazane jako przestępstwa zgodnie z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka

⇒ Brak okoliczności wyłączających karalność lub wyjątków w przypadku prowadzonej w dobrej wierze dyskusji na tematy religii, edukacji, badań naukowych, polityki lub inne tematy będące przedmiotem zainteresowania publicznego
⇒ Brak zakresu potencjalnych sankcji w celu zapewnienia ich proporcjonalności do wyrządzonej szkody

3) Dobre praktyki w zakresie wdrażania przepisów dotyczących przestępstw z nienawiści: Potrzeba kompleksowej reakcji

Bezpośredni i rzeczywisty udział wszystkich stron w całym procesie zmiany przepisów dotyczących zapobiegania przestępstwom motywowanym uprzedzeniami i ich zwalczania.

Funkcjonariusze wymiaru sprawiedliwości reprezentatywni dla społeczności, w tym pod względem płci i różnorodności

Podnoszenie świadomości ogółu społeczeństwa, przywódców politycznych, wspólnot ofiar oraz funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości w zakresie przestępstw z nienawiści

Gromadzenie dokładnych i szczegółowych danych na temat przestępstw z nienawiści oraz ich publikacja

Szkolenie funkcjonariuszy policji, prokuratorów i sędziów

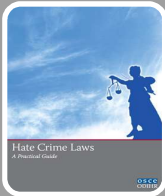

Zachęcanie ofiar do zgłaszania przestępstw z nienawiści

Koordinacja reakcji

Przydatne narzędzia BIDPC dotyczące przestępstw z nienawiści:

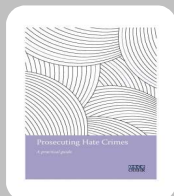
ODIHR Practical Guide on Hate Crime Laws (*Praktyczny przewodnik BIDPC na temat ustawodawstwa dotyczącego przestępstw z nienawiści*) – 2009 r.

Training against Hate Crimes for Law Enforcement (TAHCLE) (*Szkolenia dla organów ścigania w zakresie przestępstw z nienawiści*) – 2012 r.

Prosecutors and Hate Crimes Training (PAHCT) (*Szkolenia dla prokuratorów oraz dotyczące przestępstw z nienawiści*) – 2014 r.

Prosecuting Hate Crimes: A Practical Guide (*Ściganie przestępstw z nienawiści: przewodnik praktyczny*) – 2014 r.

Przydatne narzędzia BIDPC dotyczące przestępstw z nienawiści:

Hate Crime Data Collection and Monitoring: A Practical Guide (*Gromadzenie i monitorowanie danych dotyczących przestępstw z nienawiści: przewodnik praktyczny*) – 2014 r.

Strona internetowa służąca zgłaszaniu przestępstw z nienawiści:
www.hatecrime.osce.org

Preventing and responding to hate crimes: A resource guide for NGOs (*Zapobieganie przestępstwom z nienawiści i reagowanie na nie: poradnik dla organizacji pozarządowych*)

Dziękujemy za uwagę!

Czy mają Państwo pytania?

Anne-Lise Chatelain
Specjalista ds. wsparcia prawnego
Departament ds. Demokracji
Anne-Lise.Chatelain@odihr.pl

OBWE/BIDPC

Biuro Instytucji Demokratycznych
i Praw Człowieka

ul. Miodowa 10
00-251 Warszawa
Polska

<http://www.osce.org/odihr/108503>

<http://hatecrime.osce.org/>

Ales Giao Hanek
Specjalista ds. przestępstw z nienawiści
Departament ds. Tolerancji i Zapobiegania
Dyskryminacji

Ales.Hanek@odihr.pl

§ **LEGISLATIONLINE**